

פתח דבר

"אם-אשכחך ירושלים תשכח ימיני. תדבק לשוני
לחכי אם-לא אזכרכי, אם-לא אעלה את-ירושלים
על ראש שמחתי"
תהילים קל"ז ה'ו'

ירושלים - עיר רבת גוונים ופנים, עיר הבירה של מדינת ישראל, עיר בעלת היסטוריה של אלפי שנים ומרכז דתי בעל חשיבות עולמית לשלוש הדתות המונותיאיסטיות. עיני העולם נשאות אליה, ובשעריה באים המוני אנשים מכל הזרמים, העדות והדתות.

מעמדה המיוחד של ירושלים קיבל ביטוי חוקתי בחוק יסוד: ירושלים בירת ישראל, הקובע כי "הממשלה תשקוד על פיתוחה ושגשוגה של ירושלים על ידי הקצאת משאבים מיוחדים, לרבות מענק שנתי מיוחד לעיריית ירושלים (מענק הבירה)".

משרד מבקר המדינה ביצע בשנתיים האחרונות שורה של ביקורות בנושא ירושלים בירת ישראל. החלק הראשון בסדרה, שכלל שני פרקי ביקורת, פורסם ביום ירושלים אשתקד, והחלק השני הרי הוא מונח לפניכם. הנושאים שנבדקו יוצגו בארבעה שערים: השער הראשון יעסוק בעיקרו בחוסן הכלכלי של עיריית ירושלים ובחזות העיר; השער השני יעסוק במרחב התפר והמעברים בגזרת "עוטף ירושלים"; השער השלישי - בשירותים לתושבי מזרח ירושלים, והרביעי - בתלונות שהוגשו לי על ידי תושבי ירושלים בכובעי כנציב תלונות הציבור.

השער הראשון

החוסן הכספי של העירייה וניהולה הפיננסי: חוסנה הכלכלי של עיריית ירושלים הוא נושא בעל חשיבות לאומית המחייב טיפול משולב של העירייה והשלטון המרכזי כאחד. הביקורת העלתה כי יש סיכונים לחוסן הכספי של עיריית ירושלים, וכי הולכת וגדלה תלותה בממשלה לשם שמירה על איזון תקציבי. העירייה נדרשת לאמץ כלים שיאפשרו לה לשפר את ניהולה הפיננסי ולמצות את היתרונות הגלומים בשינויים שחלו בסביבה הפיננסית בישראל.

פעולות עיריית ירושלים לשיפור ניקיון העיר: הביקורת העלתה כי עיריית ירושלים רחוקה עד מאוד מלממש את מדיניותה המוצהרת, ולפיה ירושלים בירת ישראל תהיה עיר נקייה ומטופחת. אף על פי שהעירייה משקיעה בניקיון העיר מאות מיליוני ש"ח, נמצאו ליקויים בתחומים שונים שנבדקו: טיאוט רחובות, הסרת מפגעי גרפיטי, הסרת מודעות וקופות צדקה שהוצבו באורח לא חוקי, חינוך והסברה ופעולות אכיפה וגביית קנסות.

ניהול אזורי תיירות בירושלים ותחזוקתם: התיירות היא משאב חשוב לשיפור מצבה הכלכלי של העירייה ורווחת תושבי העיר ולחיזוק מעמדה הבין-לאומי. רוב התיירים שבאים לבקר בישראל (74%) מבקרים גם בירושלים. נמצאו ליקויים רבים בניהולם ובתחזוקתם של אזורי התיירות בירושלים, העלולים לפגוע בענף התיירות וכן בתדמיתה של העיר ושל המדינה כולה, והם אינם הולמים את מעמדה של ירושלים כעיר בין-לאומית.

שימור מבנים ואתרים בירושלים: בירושלים קיימים אלפי אתרים ומבנים הראויים לשימור. הועלו ליקויים רבים הנוגעים לשימורם של מבנים ואתרים בעיר, וממצאי הביקורת מלמדים שלמרות מדיניותה המוצהרת של עיריית ירושלים ולפיה עקרון השימור הוא נדבך יסוד בפיתוח העיר, ועל אף הערך הכלכלי המגולם בשימורם של אתרים היסטוריים ברחבי העיר, נדרשים מאמצים רבים של גורמי המקצוע האמונים על התחום כדי לקדם החלטות במוסדות התכנון בדבר שימורם של אתרים העומדים בסכנת הרס או שינוי.

השער השני

המענה הביטחוני בגזרת "עוטף ירושלים": להיערכות נאותה בגזרת עוטף ירושלים נודעת חשיבות ביטחונית ומדינית מהמעלה הראשונה. נמצאו ליקויים משמעותיים בנוגע לעמידה בנוהלי האבטחה והבידוק הביטחוני ובנוגע להכשרה הנדרשת למפקדים ולכשירות המאבטחים במעברים. נוכח חשיבותם של גדר הפרדה והמעברים לביטחון תושבי מדינת ישראל ולהבטחת מרקם חיים תקין של קבוצות האוכלוסייה השונות משני צדי הגדר, על ממשלת ישראל לממש את החלטותיה בנוגע להשלמת תוואי הגדר ולקבל החלטה בנוגע לאזור המעברים בגזרת עוטף ירושלים.

השער השלישי

השירותים החברתיים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים: ב-2014 וב-2018 החליטה הממשלה לאמץ תוכניות רב-שנתיות לשיפור המצב החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים. אולם המענה של רשויות המדינה בתחום החינוך ובתחום הרווחה עודנו חלקי ביותר, ובמקרים מסוימים הן אף אינן מממשות את אחריותן על פי דין. שיפור מצבם של תושבי מזרח ירושלים ייטיב הן עם התושבים והן עם המשק והחברה הישראלית ואף יגביר את ביטחונה הלאומי של מדינת ישראל.

טיפול המדינה במעמדם האזרחי של תושבי מזרח ירושלים: נמצא כי השירות שרשות האוכלוסין נותנת לתושבי מזרח ירושלים נחות בהרבה מזה המוענק לתושבים ולאזרחים ביתר חלקי הארץ, ועולה חשש כי הרשות אינה פועלת בנחרצות מספקת כדי להעניק לתושבי מזרח ירושלים שירות יעיל ותכליתי. כדי לחולל שינוי מהותי נדרשת תוכנית מקיפה ויסודית, ואין להסתפק בפתרונות זמניים או מקומיים לבעיות השבות ועולות. עוד נמצא כי הליך קביעת מעמד התושבות על ידי המוסד לביטוח לאומי אינו מתבצע בשקיפות המחויבת ובמהירות הראויה, והדבר פוגע ביכולתם של תושבי מזרח ירושלים למצות את זכויותיהם.

ניקיון ותברואה בשכונות הערביות במזרח ירושלים: בביקורת עלתה תמונה עגומה וקשה במיוחד לגבי טיפול הערייה בתברואה, בפינוי הפסולת, בהצבת כלי אצירה ובניקיון הרחובות בשכונות הערביות במזרח העיר ובעיקר בשכונות שמעבר לגדר ההפרדה.

השער הרביעי

סיפורה של ירושלים בתלונות: בשער זה יובא פרק שייחדתי לבירור תלונות של תושבי ירושלים בכובעי כנציב תלונות הציבור, ובו יוצגו נתונים לגבי התלונות ותוצאות בירורן בשנים 2016 עד 2018 ויובא תיאור של מבוחר מצומצם מן התלונות. פרק זה מספר את סיפורה של ירושלים מנקודת ראותם של תושבי העיר בכל הנוגע לקשיים ולבעיות שהם נתקלים בהם במגעים עם הרשויות.

ובנימה אישית: בשנת 1945 נולדתי בבית החולים הדסה הר הצופים, וירושלים עבורי היא ערש ילדותי והמקום שבו גדלתי, ובה נולדו ילדיי ונכדיי. אני מגדיר את עצמי **יהודי-**

ישראל-ירושלמי שפעל ופועל - במסגרת תפקידים מגוונים - לחיזוק אופייה הדמוקרטי והשווינוני של מדינת ישראל ובירתה ירושלים.

אני יהודי, נצר למשפחה גדולה שאבדה בשואת העם היהודי באירופה; **אני ישראלי** שמאמין שמדינת ישראל היא ביתו הלאומי של העם היהודי, אשר יכולה להמשיך להתקיים ככזאת רק אם יישמרו בה יסודות הדמוקרטיה וערכי מגילת העצמאות; **אני ירושלמי** מיום היוולדי. מילדות אני צועד ברחובותיה של ירושלים החדשה ובסמטאות העיר העתיקה ומרגיש חלק בלתי נפרד מהווייתה של העיר. ככל הצועד בעיר דוד, המקום שבו דרכו אבות העם היהודי לפני אלפי שנים, אני חש את החיבור בין הישן לחדש ובין השמרנות לחדשנות. ההולך בירושלים איננו יכול שלא לחוש את משק כנפי ההיסטוריה ובה בעת לחזות בפלאי האדריכלות המודרנית ביותר ובפירות הקדמה הטכנולוגית הפורחת בעיר. ירושלים נצורה בלבו של כל יהודי ובליבה של ארץ ישראל.

ירושלים מתאפיינת גם בחיבור בין מזרח למערב ומשמשת דוגמה לחייהם המשותפים של בני אדם מכל הזרמים ומכל הדתות אשר חיים יחדיו זה שנים רבות במעין פסיפס אנושי, לעיתים בשלווה ובנחת ולעיתים למרבה הצער מתוך עימות. כירושלמי אני מאמין באפשרות להקים גשרים; ואני מאמין שתמימות דרך, הגינות, חמלה ויושרה אינן תכונות שפסו מן העולם. כמו בכל תפקידי עד כה, אני מנסה ליישם ערכים אלה גם בעבודת משרד מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור. כך אמשיך עד תום כהונתי בתפקיד זה וגם בהמשך הדרך.

יוסף חיים שפירא, שופט (בדימ')
מבקר המדינה
ונציב תלונות הציבור

ירושלים, אייר התשע"ט
יוני 2019